

VIDIŠ LI ME?
DIKHES LJI MAN?
DA LI M VEZ?

TKO SAM JA?

PITANJE GRUPNOG I
OSOBNOG IDENTITETA

UZOR

Europska unija

Ulaganje u budućnost

Projekt su sufinancirali Europska unija iz Europskog Socijalnog fonda i Ured za udruge Vlade RH. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Pučkog otvorenog učilišta Korak po korak. Riječi rodno značenja odnose se na sve osobe koje pripadaju navedenim skupinama bez obzira na njihov spol.

TKO SAM JA?

Pitanje osobnog i grupnog identiteta zapravo je pitanje jedinstvenosti, i središnje pitanje za one koji rade s djecom koja pripadaju manjinskim zajednicama. Razvoj djetetovog identiteta dinamičan je proces koji se odvija tijekom svakodnevnih interakcija i aktivnosti kod kuće, u zajednici te u vrtiću i školi. Što smo bolje upoznati s identitetima djece s kojom radimo, bolje ćemo razumjeti kakva iskustva svako pojedino dijete ima tijekom odrastanja i učenja te kako kod djeteta razvijati pozitivnu sliku o sebi, što će pozitivno utjecati na ostvarenje svih djetetovih razvojnih potencijala.

ZA RAZVOJ DJETETOVE POZITIVNE SLIKE O SEBI NEOPHODAN JE RAZVOJ OSJEĆAJA POZITIVNOG IDENTITETA.

ŠTO JE IDENTITET?

Identitet se definira kao osjećaj samoga sebe, odnosno osjećaj vlastitosti. Krije se u odgovoru na dva pitanja:

‘Tko sam ja?’ Odgovori na ovo pitanje, pa tako i dijelovi identiteta, mogu se odnositi na: uloge koje imamo u životu (sin/kći, brat/sestra, učenik, prijatelj, i sl.); mjesto gdje smo rođeni i gdje živimo (država, regija, grad, općina, dio grada, i sl.); rasnu, nacionalnu i religijsku pripadnost, spol i seksualnost, tjelesne karakteristike (boja kose, očiju, rast, težina i sl.); pripadnost manjinskoj ili većinskoj grupi; ono što želimo biti; ono što ne želimo biti (npr. nisam dječak/djevojčica, sportaš sam, i sl.).

‘Je li dobro biti to što sam ja?’ Tijekom odrastanja djeca kroz interakcije s ljudima dobivaju eksplicitne i implicitne odgovore na pitanje ‘Tko sam ja?’. Na primjer: ‘Ti si mala, slatka djevojčica.’; ‘Ti si lijepa.’; ‘Ti si dječak. Dječaci ne plaču.’; ili ‘Ja sam dijete bez roditelja. Druga djeca mi se rugaju. Nije dobro biti dijete bez roditelja’.

DIJETE GRADI SLIKU O SEBI NA TEMELJU PONAŠANJA OKOLINE: KAKO SE DRUGI PONAŠAJU PREMA NJEMU I KAKO SE DRUGI PONAŠAJU PREMA OSTALOJ DJECI.

JA SAM JA

Identitet je **višestruk**. Svatko od nas je isto-vremeno mnogo toga.

Identitet je **slojevit**. Neki slojevi identiteta su bliže vanjskom svijetu, 'površini' i lakše uočljivi (kao što su npr. spol i tjelesne karakteristike), a neki su bliže 'jezgri' identiteta i manje su uočljivi iako ih mi smatramo bitnim dijelovima sebe (npr. religijska pripadnost). Zato se za ilustraciju identiteta često služimo glavicom luka.

IDENTITET NIJE 'ILI/ILI', VEĆ JE PRIJE INKLUZIVAN 'I/I' KONCEPT.

Identitet je i **dinamičan**. Tijekom života ljudi stječu neke nove identitete, a neke gube (npr. sada sam učenica, ali nisam više predškolka). Identitet se neprestano izgrađuje, rekonstruira i ponovno izgrađuje tijekom naših interakcija s roditeljima, učiteljima, kolegama i ostalima. Identitet podjednako čine oni slojevi koji nisu stvar osobnog izbora (klasna, 'rasna', nacionalna pripadnost, mjesto gdje smo rođeni, uloge

kćeri/sina, neke od tjelesnih karakteristika), kao i oni slojevi koje sami biramo (supruga, ekonomist, član stranke, ljubitelj rock glazbe itd.).

Neki dijelovi identiteta su **jedinstveni** (osobiti i karakteristični samo za tu osobu), neki **grupni** (karakteristični za grupu kojoj ta osoba pripada), a neki **univerzalni** (zajednički za sve ljude).

Osobni identitet je osobni osjećaj o tome po čemu smo jedinstveni, osjećaj individualnosti. Grupni identitet je osjećaj da pripadamo grupi s kojom dijelimo iste slojeve identiteta. Vrlo je važan jer djetetu pruža **osjećaj pripadnosti, sigurnosti i zaštite**. Pripadnost grupi pomaže djetetu da se osjeća moćno i ponosno što je dio te grupe (osobito u situaciji u kojoj se na tu grupu u društvu gleda pozitivno).

Djeci koja su dio dominantne grupe nije najvažniji grupni identitet, već žele da do izražaja dođe njihova jedinstvenost jer ionako osjećaju da pripadaju dominantnoj zajednici. Djeca koja su pripadnici grupe prema kojoj postoje određene predrasude žele sebe vidjeti kao autonomne i posebne, neovisno o grupnoj pripadnosti, iako ih drugi najčešće identificiraju baš kroz pripadnost toj grupi (npr. dijete romske nacionalnosti sebe vidi kao osobu koja je slična vršnjacima, dok ga ostali u društvu vide gotovo isključivo kao Roma i prema njemu kao pripadniku romske nacionalne manjine imaju predrasude).

KAD ME NEMA...

Negativan master status. Master statusom nazivamo odgovor na pitanje 'Što ljudi prvo pomisle o meni kad me vide?' Negativan master status često je prisutan kod djece Roma jer se njih često identificira kroz samo jedan sloj identiteta – onaj da su Romi, i to samo na temelju boje kože ili jezika kojim govore. Ako dijete k tome svoj identitet definira samo kroz taj jedan parametar koji nije stvar njegovog izbora (kao što je npr. boja kože ili spol), ili koji se u tom društvu negativno vrednuje, dijete počinje misliti da je sve unaprijed predodređeno i da nema slobode izbora, ne osjeća se dobro u svojoj koži i ima nisko samopoštovanje.

Što ljudi prvo pomisle o meni kad me vide?

DIJETE TREBAMO POTICATI DA POSTANE SVJESNO SVIH SLOJEVA IDENTITETA KOJE ĆE UKLOPITI U JEDAN OSOBIT, UNIKATAN SKLOP – ŠTO ĆE MU DATI OSJEĆAJ JEDINSTVENOSTI, NEPONOVLJIVOSTI I INDIVIDUALNOSTI.

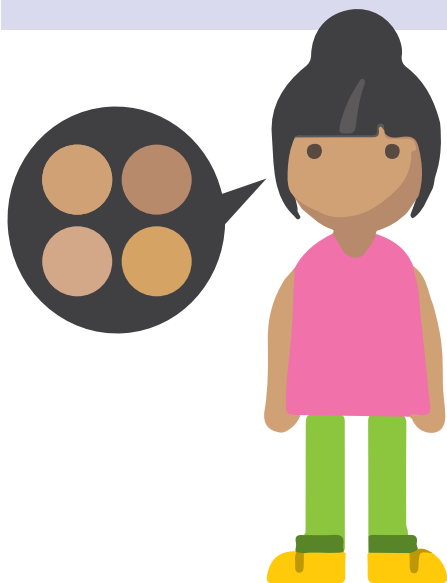
Naglašavanje samo jedne, dominantne kulture.

Svaka odgojno-obrazovna ustanova ima svoju kulturu, a ta kultura obično odražava i slična je idejama i normama dominantne kulture, koja može biti vrlo različita od kulture djece iz manjinskih grupa. Kultura u kojoj dijete raste, a koja je često različita od kulture iz koje dolaze odgojno-obrazovni djelatnici ili kulture koja se promovira u odgojno-obrazovnim institucijama, također oblikuje njegov identitet, kao i osjećaj pripadnosti i vrijednosti. Ukoliko dijete u svome okruženju ne prepoznaje elemente vlastite kulture, vlastitog osobnog i grupnog identiteta, vrlo rano može postati svjesno razlika i nedodirljivosti između dva svijeta, njegovog realnog života i onoga što se u školi smatra 'normalnim'. Zbog toga dijete može usvojiti uvjerenje kako je kultura njegove obitelji, njegova obitelj, a time i ono samo kao dio te obitelji, manjkavo, ili da škola nije prikladna za njega i da ono ne pripada školi. Svaka od ovih pretpostavki može biti vrlo štetna za dijete jer negativno utječe na razvoj njegova samopoštovanja. Ako se tome doda i negativno vrednovanje nekih slojeva osobnog identiteta od strane društva u kojem živi, onda nema mnogo izgleda da će dijete uvažavati i pozitivno vrednovati sebe.

Sljepilo za boje odnosi se na neuočavanje i poricanje razlika među djecom, te prikazivanje samo jedne kulture kao 'normalne'. U praksi to znači da, iako su i djeca i roditelji iz manjinskih grupa dobrodošli u vrtić/školu, stalno im se daje poruka 'da se trebaju prilagoditi' onome što se smatra 'normalnim' u većinskoj kulturi. 'Sljepilo za boje' najčešće se dogodi iz najbolje namjere tj. iz uvjerenja da bi se svu djecu

trebalo tretirati 'isto'. Primjer možemo naći u vrtićima i školama koje pohađaju djeca koja kod kuće govore romski jezik i ne razumiju hrvatski. Odgajatelji i učitelji koji zanemaruju ovu činjenicu, koji ne rade odgovarajuće prilagodbe i poučavaju djecu koja ne govore hrvatski kao i svu drugu djecu, nehotice promoviraju 'sljepilo za boje'.

KAD 'U IME JEDNAKOSTI' PROMOVIRAMO PRAKSU KOJA JE ISTA PREMA SVOJ DJECI, NEGIRAMO RAZLIČITOST MEĐU NJIMA TE ZANEMARUJEMO INDIVIDUALIZIRAN PRISTUP POUČAVANJU.

Tokenizam se odnosi na identificiranje djeteta sa samo jednim identitetom i zanemarivanje njegove višestrukosti. Pojam tokenizma povezan je s pojmom **master statusa**, odnosno dijelom identiteta koje društvo najviše uočava kod neke osobe i s kojim poistovjećuje čitavu osobu ('On je Rom.'). Tokenizam se odnosi i na tretiranje kulture iz koje dijete dolazi fiksnom i nepromjenjivom na način da se djetetovi identiteti i svako ponašanje tretiraju kao 'njihov način života' ('Romi tako žive.'; 'To je način na koji komuniciraju Talijani.'). Promoviranjem tokenizma u vrtiću ili školi, djeca se još više stigmatiziraju jer se prenaplašava jedna dimenzija njihova identiteta kojoj se uz to dodjeljuju negativne vrijednosti.

Jedan od načina na koji djeca iz minoriziranih grupa, a posebno djeca Romi, konstantno doživljavaju 'sljepilo za boje', tokenizam ili diskriminaciju u odgojno-obrazovnom sustavu, jest kroz same sadržaje nastavnog plana i programa te putem materijala s kojim rade i igraju se. Romska djeca vrlo rijetko imaju priliku vidjeti sebe, svoje obitelji ili zajednice u slikovnicama, igrama, igračkama, udžbenicima ili na fotografijama koje se koriste tijekom igre i poučavanja. Neki odgojno-obrazovni djelatnici često 'zabranjuju' djeci govoriti romski jezik ili neki drugi manjinski jezik kojim djeca govore kod kuće. Oni to čine s namjerom da djeca 'bolje nauče hrvatski jezik', ali time onemogućuju djeci da razvijaju i njeguju dio svojeg identiteta i razvijaju pozitivnu sliku o sebi.

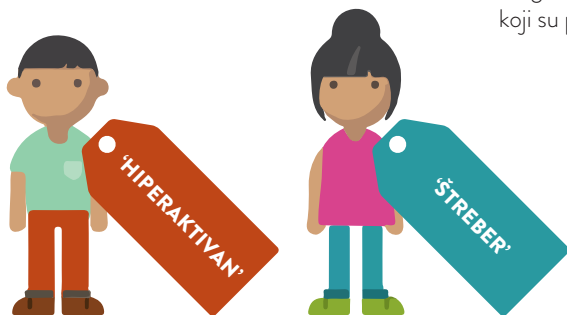
NEGIRANJE IDENTITETA NEGATIVNO UTJEČE NA DJETETOV RAZVOJ.

Stereotipi su pojednostavljene generalizacije o određenoj grupi, rasi ili spolu. Obično sadrže i pogrdne konotacije (npr. 'Svi su Romi lijeni.'; 'Niti jedan muškarac nije zainteresiran za odgoj djece.'). Često se temelje na krivim informacijama, predrasudama i/ili lažima. Stereotipi su korijen predrasuda koje imamo prema drugim ljudima te diskriminatornog ponašanja prema njima. Najčešće se stereotipi, kriju iza rečenica koje upućuju na generalizaciju: 'Oni vole...' ili 'Oni...' Svaki put kad generaliziramo o skupini ljudi, kao što često činimo opisujući neku kulturu, suočavamo se s mogućnošću stereotipiziranja. Kako bismo smanjili štetu koju čine stereotipi, potrebno je svako kulturno poopćavanje smatrati aproksimacijama, a ne apsolutnim opisima.

Predrasude su zaključci koji se unaprijed donose o nekoj osobi na temelju otprije razvijenih stavova i uvjerenja o čitavoj grupi ljudi kojoj ta osoba pripada, odnosno na temelju stereotipa. Predrasuda je uvjerenje koje je vrlo često iracionalno i vrlo rijetko se temelji na provjerenim informacijama ili stvarnom životnom iskustvu. Temelji se na nepotpunim informacijama ili informacijama koje su djelomično točne i koje se iskrivljuju, odnosno na komadiću istine, na ograničenom znanju i iskustvu s pripadnicima

neke grupe ljudi. I one se, kao i kultura, usvajaju tijekom socijalizacije, kad se usvajaju **kolektivne predrasude** o određenim grupama ljudi. Predrasude mogu biti pozitivne ili negativne. Ipak, bez obzira na to kakve su, one su uvijek nepravedne jer se ne temelje na istini o nekoj osobi, nego na onome što pretpostavljamo o grupi ljudi kojoj ta osoba pripada. Budući da je dio predrasuda u društvu prihvatljiv, mi ih i ne vidimo kao predrasude nego kao istine te ih nesvjesno, najčešće u govoru, promoviramo (npr. 'Daj svoj mobitel Marku, on je muško, on će ti znati popraviti.').

Etiketiranje je poistovjećivanje čitave osobnosti djeteta s jednom osobinom, aktivnošću ili ponašanjem koja se negativno vrednuje (npr. 'hiperaktivan', 'retardiran', 'štreber'). Etiketiranje je proces stalnog 'označavanja' djece 'naljepnicama' od strane odraslih, druge djece ili društva u cjelini – a da tih naljepnica etiketirana djeca prvo nisu svjesna, iako one imaju značajan utjecaj na njihovo ponašanje kroz proces koji nazivamo **samoispunjavajuće proročanstvo** ili **Pigmalion efekt**.

Priistranost je uvjerenje ili postupak kojim se favorizira ili dovodi u nepovoljan položaj pojedinca ili člana neke grupe. To je nepravedan tretman pripadnika određene grupe samo zbog njihovog zajedničkog identiteta koji se smatra inferiornim ili superiornim. **Unutarnja pristranost** se odnosi na pojavu da grupe i identitete kojima pripadamo vidimo kao pozitivnije nego one kojima ne pripadamo.

Niska očekivanja. Kad odrasli vjeruju u djecu, djeca bolje napreduju i uče, i obratno, kad odrasli, pogotovo odgajatelji i učitelji, vjeruju da su za razvoj i učenje odgovorni samo uvjeti njihova života ili njihove urođene sposobnosti, djeca imaju tendenciju ne ostvariti sve svoje razvojne potencijale. Stavovi odraslih prema djeci ostvaruju se poput **samoispunjavajućeg proročanstva**. Pri tome niska očekivanja nisu uvijek rezultat otvorene pristranosti; ponekad su niska očekivanja rezultat želje da se zaštite djeca pripadnici minoriziranih grupa. Primjer proročanstva koje samo sebe ispunjava nalazi se u onim vrtićima/školama u kojima se djeca još uvijek odvajaju u homogene grupe prema 'sposobnostima' ili prema 'spremnosti za školu'. Djeca iz 'boljih razreda' postaju bolja, više uče, a djecu iz 'lošijih' razreda tretira se kao da ne mogu tako puno pa se ponor između njih i onih koji su proglašeni sposobnijima produbljuje.

Etiketiranje je proces stalnog 'označavanja' djece 'naljepnicama' od strane odraslih, druge djece ili društva u cjelini.

Diskriminacija je neravnotežan tretman ljudi samo zato što pripadaju određenoj društvenoj kategoriji prema kojoj imamo razvijene predrasude. Može biti usmjerena protiv pojedinca ili grupe, a na temelju podrijetla, rase, klasne pripadnosti, dobi, tjelesnih sposobnosti, religijskih uvjerenja, seksualnosti itd. (npr. smanjena očekivanja od djece na temelju

njihove razvojne teškoće). Diskriminacija je provođenje predrasuda u praksi. Naše predrasude prema drugima usmjeravaju naše misli, organiziraju naše vrijednosti i utječu na naše ponašanje. Ako ne preispitujemo predrasude, one značajno utječu na naše ponašanje. Diskriminiramo li nekoga nenamjerno ili namjerno, pomažemo u održavanju nepravde.

RAZVOJ POZITIVNOG OSJEĆAJA IDENTITETA KLJUČAN JE ZA RAZVOJ SAMOPOŠTOVANJA I SAMOPOUZDANJA.

DJECA KOJA SE OSJEĆAJU VRIJEDNOM I SPOSOBNOM ZBOG ONOGA ŠTO JESU, VJEROJATNIJE ĆE U ŽIVOTU BITI OPTIMISTIČNA TE RAZVIJATI SVE SVOJE POTENCIJALE I POSTIZATI VISOKE REZULTATE U ŠKOLI.

POZITIVAN OSJEĆAJ IDENTITETA TAKOĐER POMAŽE DJECI DA BUDU OTVORENA ZA LJUDE IZ DRUGIH SREDINA JER JE MANJE VJEROJATNO DA ĆE SE BOJATI RAZLIKA ILI SE LOŠE ODNOSITI PREMA DRUGOJ DJECI SAMO KAKO BI SE SAMI BOLJE OSJEĆALI.

UČINAK NEGIRANJA VIŠESTRUKOSTI DJETETOVA IDENTITETA...

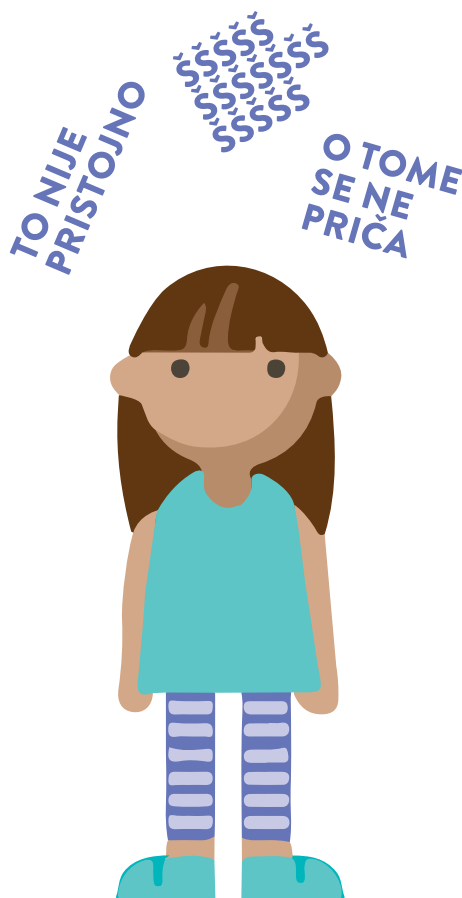
Negiranje višestrukih, slojevitih identiteta djece s kojom radimo ima negativan učinak na svu djecu, bez obzira dolaze li ona iz većinske, dominantne ili manjinske, minorizirane zajednice.

NA DJECU IZ DOMINANTNIH GRUPA:

Djeca rođena u dominantnoj kulturi uče se, i implicitno i eksplicitno, u ranoj i utjecaju podložnoj dobi, da pripadnike minorizirane grupe smatraju 'drukčijima', 'inferiornima', 'nenormalnima' kroz:

Negiranje stvarnosti – Djeca primjećuju razlike među ljudima i, kao što smo spomenuli, to je univerzalno i normalno za svu djecu. Budući da je uočavanje razlika osnova za razvoj predrasuda i diskriminacije, neki odrasli djecu sprječavaju u imenovanju tih razlika uvjeravajući ih da smo svi isti (iako to nije istina). To se obično događa tako da kad dijete, na primjer, pokaže prstom na osobu u kolicima, odrasla osoba kaže 'To nije pristojno', ili 'Ššššš', ili 'O tome se ne priča'. Djeca postupno nauče ne pitati o razlikama i ne uočavati ih. Zbog toga vrlo često ne uočavaju da su i oni sami različiti od drugih. Umjesto toga nauče da 'smo svi isti' i da npr. 'Boja kože nije bitna'. S druge strane, realnost je da zbog diskriminacije koja vlada u društvu, boja kože, kao i druge razlike, postaju itekako bitne jer djeca koja dolaze iz minoriziranih grupa kao što su djeca tamnije boje

kože (a kod nas se to posebno odnosi na djecu Rome), djeca koja ne govore hrvatski kao prvi jezik, siromašna djeca, djeca s razvojnim teškoćama, i dr., nemaju jednake početne šanse za uspjeh. Negiranje stvarnosti kod djece iz dominantnih grupa omogućuje razvoj budućih odraslih koji negiraju stvarnost i nastavljaju diskriminatorna ponašanja.

Racionalizacija je uobičajeni način obrane tijekom kojeg dijete iznalazi objašnjenje odnosno izgovore koje je naučilo od odraslih kako bi opravdalo svoje ponašanje i neosjetljivost prema nepravdi koju doživljava dijete iz manjinske grupe.

Rigidno razmišljanje se razvija kad djeca usvoje razmišljanje da je način na koji žive oni i njihove obitelji, kako izgledaju i što misle, jedini ispravan način. Rigidno razmišljanje posljedica je etnocentrizma, odnosno usmjerenosti isključivo na vlastitu kulturu. Tako neki misle da postoji jedan točan način kako treba govoriti, odijevati se, da postoji samo jedna ispravna religija ili jedna normalna paradigma obitelji. Posljedica ovakvog razmišljanja je da oni koji se različito odijevaju, govore, ponašaju i misle nisu samo 'u krivu', nego su i 'loši ljudi'. Ovaj pojednostavljen način razmišljanja vrlo se često promovira u odgojno-obrazovnim i drugim institucijama u kojima se prikazuje samo jedan način razmišljanja (npr. kad se od učenika zahtijeva da rješavaju matematičke zadatke isključivo na način kako su ih to poučili učitelji ili kad ih se poučava 'ispravnim' interpretacijama poezije ili proze, da postoji samo jedan način da se opiše 'normalna' obitelj, te kad se inzistira na jednom točnom odgovoru iako su i drugi mogući).

Osjećaj superiornosti – U idealnim okolnostima, sva djeca razvijaju mišljenje da su dobra, sposobna i voljena. Nažalost, neka djeca zbog različitih okolnosti razvijaju loše mišljenje o sebi. Kako se pozitivna slika o sebi ponekad razvija usporedbom sebe s drugima, odrasle osobe, pa tako i djeca, kako bi zaštitili pozitivnu sliku

U idealnim okolnostima, sva djeca razvijaju mišljenje da su dobra, sposobna i voljena.

o sebi, sebe uspoređuju s pripadnicima minoriziranih skupina te vlastitoj grupi pripisuju superiornost. Na primjer, djeca iz većinske grupe počinju diskriminirati manjinsku grupu kako bi pokazali da su oni bolji.

Strah i mržnja – Česta posljedica naučenog iracionalnog razmišljanja i neuvažavanja različitosti su strah i mržnja prema drukčijima (npr. 'Ukrast će me Cigani.')

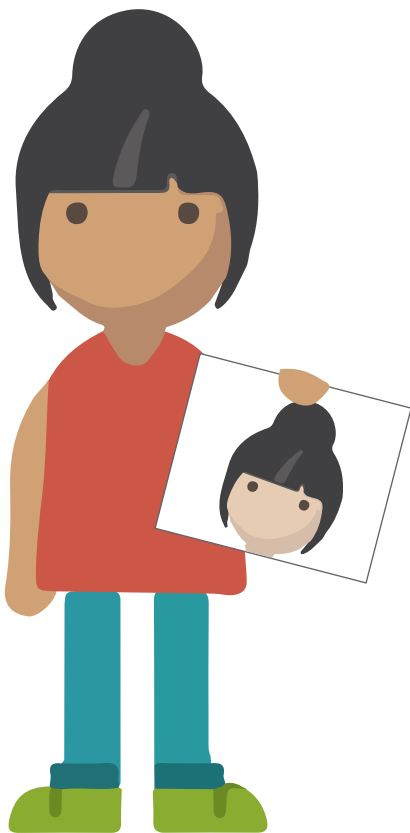
NA DJECU IZ MINORIZIRANIH GRUPA:

Odbacivanje – Djeca iz minorizirane grupe na dnevnoj bazi doživljavaju odbacivanje, od toga da ih se ignorira do toga da ih se izbjegava ili da im se dobacuju pogrdni komentari (ne zove ih se na rođendane, ne bira ih se u timove tijekom sportskih igara, ne bira ih se u grupe tijekom suradničkog učenja ili projekata, nikada nisu lideri svojoj grupi).

Zbunjenost i čuđenje – Djeca ne razumiju zašto su tretirana drukčije od druge djece.

Prenaglašena identifikacija s pripadnicima dominantne (većinske) zajednice

– Djeca preferiraju djecu i odrasle iz dominantne zajednice jer se potajno nadaju da i oni pripadaju onima koji su prihvaćeni u društvu. Prenaglašena identifikacija s pripadnicima većinske zajednice vidljiva je kad djeca npr. crtaju svoju boju kože bjeljom nego što ona doista jest ili smatraju da su 'bolje' lutke svjetlije kose i tena.

Separacija i otuđenje – Separacija i otuđenje javljaju se kad se djeca, zbog negativne percepcije društva o njihovoj zajednici, žele odvojiti od vlastite zajednice, a istovremeno ne osjećaju pripadnost dominantnoj zajednici.

Sram – Djeca se srame kad se dijelovi njihova identiteta koji su unaprijed zadani/urođeni povezuju s negativnim osobinama, odnosno kad su negativno prezentirani u društvu. U odgojno-obrazovnom sustavu to negativno prikazivanje događa se kroz kurikulum, knjige, slikovnice, govor. Djeca usvajaju da su inferiorna, da nisu dovoljno dobra i da ne pripadaju.

Ljutnja i bijes – Ljutnja i bijes su jedna od manifestacija srama. Ponekad mlađa djeca izražavaju ljutnju i bijes koji su možda posljedica proživljene diskriminacije, o čemu se u vrtićima i školama rijetko razmišlja.

Naučena bespomoćnost – Dijete je u poziciji u kojoj ne postoji mogućnost bijega od patnje ili boli, što može dovesti do ukupnog fatalizma i rezignacije. Općenitije, to se može opisati kao vjerovanje u vlastitu nemoć, koja svaki pokušaj učenja čini uzaludnim.

Samoispunjavajuće proročanstvo – Dijete prima naše 'signale' i počinje se ponašati u skladu s našim očekivanjima, zbog čega se ta očekivanja pokažu 'istinitima'.

ODGOJNO-OBRAZOVNI DJELATNICI I USTANOVE KOJI PROMOVIRAJU RAZVOJ POZITIVNIH IDENTITETA SVE DJECE

Iako se njegovanje individualnog i grupnog identiteta, te uvažavanje kulturoloških i individualnih razlika smatraju neophodnima za razvoj pozitivne slike o sebi i učenje djece, oni su rijetko doista vidljivi u odgojno-obrazovnoj praksi. Posebno je to slučaj s djecom koja dolaze iz marginaliziranih grupa. Odgojno-obrazovni djelatnici i institucije mogu promovirati razvoj pozitivnih identiteta sve djece:

- ▶ upoznavanjem djece i njihovog porijekla
 - ▶ uvažavanjem djece onakvima kakva jesu, pokazivanjem poštovanja i priznanja, pogotovo tijekom interakcija s djecom i članovima njihovih obitelji
 - ▶ razgovarajući s djecom o različitostima, ali ne posvećujući tim razlikama preveliku pozornost
 - ▶ koristeći riječi, fraze i slike koje ne osnažuju uvredljive ili diskriminacijske stavove i izbjegavaju izraze kojima se etiketiraju, podcjenjuju ili vrijeđaju pojedinci ili grupe
 - ▶ koristeći prilike da, na uvažavajući način, djeci skrenu pozornost na različitosti koje postoje izvan vrtića/škole pronalazeći prilike kako bi djeci objasnili da su ljudi različiti, ali i ravnopravni
 - ▶ naglašavajući da su razlike nešto pozitivno i zanimljivo, a u isto vrijeme provjeravajući da se te razlike ne prikazuju stereotipno
 - ▶ pomažući djeci razumjeti kako predrasude i stereotipi utječu na njihove stavove i ponašanje
- ▶ omogućujući djeci iznošenje vlastita mišljenja, pružajući im mogućnost izbora te prihvaćajući i priznajući njihove izbore
 - ▶ planirajući odgojno-obrazovne prakse temeljene na iskustvima koja su djeca stekla kod kuće i u zajednici
 - ▶ uključujući u vrtićko/školsko okruženje iskustva i osobnu i kulturalnu povijest svakog djeteta (npr. plakati, fotografije, lutke i knjige koje predstavljaju dječje različite i višestruke identitete na nestereotipnan način)
 - ▶ omogućujući djeci da iskuse situacije učenja zajedno s članovima svojih obitelji
 - ▶ nudeći aktivnosti kojima se istražuje djetetov identitet, poput istraživanja o podrijetlu njihovog imena, što se dogodilo kad su se rodila ili kojim jezikom govore kod kuće
 - ▶ izbjegavajući stereotipne ilustracije u kojima se na bilo koji način ograničava djetetova percepcija onoga što može biti ili raditi (npr. da su samo muškarci policajci, da su samo žene odgajateljice, da su siromašni ljudi nezaposleni, da ljudi koji žive u gradovima rade u uredima)
 - ▶ podržavajući djecu da sve aspekte svojih identiteta stope u jedinstvenu kombinaciju koja će im dati osjećaj da su jedinstvene osobe.

VIDIŠ LI ME?
DIKHES LJI MAN?
DA LI M VEZ?

KORAK PO KORAK
pučko otvoreno učilište

Pučko otvoreno učilište *Korak po korak*

Illica 73, 10000 Zagreb, Hrvatska
e-mail: korakpokorak@korakpokorak.hr
tel: +385 1 4854 935
fax: +385 1 4854 022
www.korakpokorak.hr

Posjetite nas i na našim stranicama:
www.reyn-hrvatska.net
www.facebook.com/reyn.hrvatska

Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva

Štrigina 1a, 10 000 Zagreb, Hrvatska
e-mail: zaklada@civilnodrustvo.hr
tel: +385 1 2399 100
fax: +385 1 2399 111
<http://zaklada.civilnodrustvo.hr>
www.civilnodrustvo.hr

Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske

Opatička 4, 10 000 Zagreb, Hrvatska
e-mail: info@uzuvrh.hr
tel: +385 1 4599 873
fax: +385 1 4599 811
www.uzuvrh.hr

Više informacija dostupno je na stranici Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije www.mrrrf.eu.hr i na stranici www.strukturnifondovi.hr